

Preek over Lucas 2:1-20

Gehouden in de Kerstnachtdienst op Kerstavond, 24 december 2023, in de Oude Jeroenskerk Noordwijk

Gemeente van Christus,

Met Kerst vieren wij de Oerknal van onze beschaving. Ja, dat God zelf, de schepper van hemel en aarde, ruim 2.000 jaar geleden in een plattelandsdorp in een uithoek van het Romeinse Rijk in een voederbak lag te krijzen, dat kan je zonder overdrijving zo noemen. Een Oerknal die tot vandaag de dag zachtjes natrilft, ook al zijn er helaas steeds meer harde, schrille klanken, die om onze aandacht wedijveren. Een Oerknal die ons mensen een manier om zich tot de wereld te verhouden laat zien die wij bitter nodig hebben. Een Oerknal die vanavond op veel plekken wereldwijd mensen kerken doet opzoeken. Omdat daar die zachte natrillingen van dat grootse, en toch in zijn alledaagsheid zo kleine startschot nog het beste te beleven zijn.

Je voelt deze natrillingen bij binnenkomst al sidderen in de ruimte van deze aloude kerk, die ook in jou, diep vanbinnen, weer nieuwe ruimte doet ontstaan. De verre echo van deze oerknal ligt eveneens besloten in de manier waarop wij hier samen kerst vieren. Met aandacht voor oeroude tradities, met momenten van verstillening en met een tempo dat veel lager ligt dan de jachtige snelheid waarmee het leven ons vaak meesleurt. Zo richten deze natrillingen onze aandacht op de grootse, duizenden jaren oude stroom waarin ook wij zwemen. Zo leren ze ons een andere tijdsbeleving aan en een manier om écht aandachtig en met je hart te kunnen luisteren. Misschien het duidelijkst resoneren deze natrillingen vannacht in de klanken van het kerkkoor en de muziek van het orgel en in wat deze klanken, bij het ernaar luisteren én bij het meezingen, in jou te weegbrengen. Ja, het kan zelfs gebeuren dat wat ons adem samen met onze stembanden doet klinken op dezelfde frequentie resoneert als die oeroude natrillingen. Dan worden wij eraan herinnerd dat er, ondanks alle geweld en oorlog, ondanks alle angsten over de toekomst en ondanks alle zorgen over het groeiende duister om ons heen een andere, lichtvolle houding tegenover leven, wereld en samenleving mogelijk is en blijft.

Al dit, en nog veel meer ligt besloten in dit oeroude verhaal van een geboorte, met zekerheid het meest bekende bevallingsverhaal van de wereldgeschiedenis. Juist omdat in dit verhaal het alledaagse met iets wat op kosmische schaal buitengewoon is, samenvalt. Want iedere dag worden er kindjes geboren, we komen allemaal zelf voort uit een dergelijk verhaal en velen van ons zijn door een soortgelijk verhaal zelf moeder of vader geworden. Maar het verhaal dat wij net weer opnieuw hoorden, overstijgt deze geboorteverhalen om meerdere dimensies. Want hier ontstaat niet enkel een nieuwe relatie met ons nageslacht van de komende generatie, hoe groots en alles veranderend dit al wel niet is. Nee, hier ontstaat een nieuwe relatie op een kosmische schaal, een verbinding van ons mensen met het alles omvattende geheel. Het alles omvattende geheel van de schepper van het heelal, die op een verrassende, namelijk de kleinst, meest nederig denkbare manier mens wordt, een van óns. En dat verandert álles!

Pas zo bekrachtigt God namelijk zijn eigen oordeel, direct na de schepping van hemel en aarde ten volste, zijn oordeel dat wat zij of hij had geschapen “goed” was. De oude Griekse filosofie was er immers nog van overtuigd, dat alles wat wij om ons heen waarnemen, alle materie en al onze ervaringen, maar gemankeerde schaduwen van hemelse ideaalbeelden zijn. Ze zei dat enkel die idealen werkelijk echt en goed waren en dat het ons eigenlijke doel was, om onze lijfelijke materie te overstijgen, richting die hemelse idealen. “Nee”, zegt God met zijn menswording met kerst. “Nee, de materie zélf is het doel, ja, sterker nog: jullie mensen zijn het doel, samen met mijn hele schepping. Want wat ik schiep, is in zichzelf al werkelijk, waar en goed!” Dat beaamt elke vreugde en elk genot die wij aan elkaar en over de schoonheid van de natuur beleven ten diepste en bekrachtigt alle noodzaak om voor bewaring en behoud van natuur, klimaat en biodiversiteit te strijden.

Maar nog veel meer dan dat: Met kerst bevestigt God nog een ander principe van zijn schepping, namelijk dat wij mensen naar zijn evenbeeld zijn geschapen. Door nu zélf mens te worden, bekrachtigt zij of hij zijn radicale toewijding aan de waardigheid en de waarde van élk menselijk wezen.

Want, stel je hebt een briefje van 50€ op zak. Puur materieel bezien, bezit je dan iets dat ongeveer vier en een halve cent waard is, want zoveel kost het om dat briefje te maken. En toch kan je van dat briefje, mits je het niet overdrijft, samen met je partner lekker uit gaan eten, omdat wij er allemaal 50€ aan waarde aan toekennen. In diezelfde trant hebben mensen onmeetbare waarde, omdat deze aan óns wordt toegekend, door God, die zélf onze wereld binnenkwam, mens werd en onze eigen ervaringen deelde – liefde, vreugde, medeleven, vriendschap, woede, rouw, eenzaamheid, verlatenzijn tot aan de meest pijnlijke, meest smaadvolle dood aan toe. Voor christenen is God niet ver weg, losgezongen van ons eigen lot, nee, hij of zij gaat mee en leeft mee, zelfs door de meest donkere en pijnvolle dalen heen. Dat God menselijk werd, maakte al onze ervaringen hier

op aarde, hoe klein en onbeduidend, hoe licht of hoe duister dan ook, goddelijk. Op deze manier legde deze oerknal het fundament voor onze ideeën over de individuele waardigheid van elke mens en erover dat elk mens onvervreembare rechten heeft. De Universele Verklaring van de Mensenrechten én ons Grondwet, met het verbod van elke vorm van discriminatie op grond van wie mensen zijn, zijn hieruit voortgekomen.

En, méér nog: God wordt niet in een of ander paleis, als zoon van de keizer, als heerser mens, maar juist in een of ander onbeduidend uithoek van de wereld, ver weg van alle machtscentra en als kind van arme, jonge, ja zelfs ongehuwde ouders zonder welke invloed dan ook, die al gauw voor een bloeddorstige machthebber moesten gaan vluchten. Het schamele herdersdorp Bethlehem, vertaald: Broodhuizen, wordt met kerst tot middelpunt van het universum dat eerst mensen helemaal onderaan de sociale ladder, herders, namelijk en straks de hoogst geplaatsten, drie koningen, namelijk gingen opzoeken. Daarmee bekrachtigt God door zijn menswording niet alleen de waardigheid van élk mens, maar vooral ook, dat elk mens, pauper én miljardair, nietsnut én CEO, man én vrouw, autochtoon én allochtoon, homoseksueel én heteroseksueel, zondaar én rechtvaardige net zoals alle mensen die niet in een van deze categorieën passen precies dezelfde onmeetbare waardigheid toekomt. In een wereld zoals toen, waar sociale status allesbepalend was, was dit een ongekend revolutionaire gedachte. Een gedachte die voor ons tot oerknal werd, want wij hebben aan hem het fundament van onze rechtsstaat, dat iedereen gelijk is voor de wet én ook onze democratie te danken. Want onze democratie drijft op het vertrouwen, dat ieders stem evenveel telt, ongeacht wie je bent of hoeveel macht je in het leven van alledag wel niet hebt. Op het vertrouwen, dat uiteindelijk iedereen evenveel in de melk te brokkelen heeft als het om het bestuur en de inrichting van onze samenleving aankomt.

Natuurlijk zijn wij daarmee ook direct midden in de crisis beland die momenteel de natrillingen van deze oerknal van alle kanten bedreigt. Want voor hoeveel mensen leeft het vertrouwen, dat je zelf ook iets in de melk te brokkelen hebt, nog écht? Voor heel velen is daar het gevoel van machteloosheid, van niet meer gehoord worden voor in de plaats gekomen, wat zich heel begrijpelijk snel in woede en agressie vertaalt. Waarvan de vaardigheid om écht, met je hart en met een open, oprechte nieuwsgierigheid te kunnen luisteren altijd het allereerste slachtoffer is. Te kunnen luisteren zowel naar de zachte natrillingen van onze oerknal als vooral ook naar elkaar. Daarom zijn zoveel mensen in dit land tegenwoordig vooral ermee bezig om anderen de maat te nemen of hen van de eigen opvatting te overtuigen, zonder eerst belangstellend naar de verhalen te willen luisteren die het levensgevoel of de mening van de ander hebben gevormd.

Het kind wiens geboorte wij vanavond vieren, heeft daarom in zijn leven altijd op naastenliefde en barmhartigheid gehamerd, juist als het om de machtelozen ging, om hen die nooit werden gehoord en die helemaal geen stem hadden. Zijn grote aandacht en zorg voor de weduwen en wezen, voor de armen en de vluchtelingen, de zieken en gevangenen, de gemarginaliseerden en buitengeslotenen én zijn opdracht aan ons om hem dit na te doen, trilt vandaag de dag misschien nog het hardst na. Deze trillingen klonken wanneer mensen zich inzetten voor de afschaffing van de slavernij, wanneer zij vluchtelingen opvingen, tegen onderdrukking en apartheid streden en zijn nog steeds overal daar te horen waar zich mensen met zachte krachten en stemmen verzetten tegen het overtrokken gekrijs van wij-tegen-zij, tegen het harde gedreun van marcherende laarzen en ontplofende bommen. Je voelt ze sidderen in elke voedselbank, in zorgprojecten voor vrouwen en LGBT-jongeren die niet meer thuis kunnen wonen, bij elke maaltijd van onze diaconie en overal waar mensen met oprechte nieuwsgierigheid een luisterend oor bieden voor hen diens stemmen nergens nog worden gehoord. De Oerknal van Bethlehem heeft de onmeetbare waarde van élk mens in het centrum van onze beschaving gerukt. Daarom roept hij ons mensen op tot solidariteit, medeleven en naastenliefde, tot nieuwsgierigheid en opmerkzaamheid voor het verhaal van de ander. Hij zegt ons: wij mensen zijn resonantiewezens, geschapen voor de verbinding met elkaar, over alle grenzen die mogelijk tussens ons in kunnen staan heen. Geschapen om de natrillingen van deze oerknal aan elkaar resonerend, weerklinkend door te geven. De zanger Stef Bos, diens versie van Stille Nacht wij na het koorstuk gaan zingen, heeft dat mooi in een gedicht verwoord:

“Het wordt tijd - Om degenen die zwijgen - Aan het woord te laten

Het wordt tijd - Dat de bruggenbouwer - De wegen aanlegt - Waar wij gaan

Verlos ons van de leiders - Die ons naar de mond praten - Om stemmen te winnen - Die ze later doodzwijgen

Laat de stille torenwachter - Die de stad - Van bovenaf bekijkt - Zijn licht schijnen - Op de werkelijkheid

Laat ons luisteren - Naar het kind - Dat nog kan zien - Hoe de maan naar ons lacht - In het donker

We moeten terug naar af - Geloven in een wonder - En weer opnieuw beginnen - Met de verbeelding aan de macht

Alles moet over een andere boeg - De doden moeten stemrecht krijgen - Het wordt tijd het woord te geven - Aan degenen die zwijgen.” Amen.